

> Retouradres Postbus 20101 2500 EC Den Haag

Sociaal-Economische Raad
T.a.v. de heer dr. A.H.G. Rinnooy Kan, voorzitter
Bezuidenhoutseweg 60
2594 AW 's-GRAVENHAGE

**Directoraat-generaal
Economische Politiek**
Directie Algemene Economische
Politiek

Bezuidenhoutseweg 30
Postbus 20101
2500 EC Den Haag
T 070 379 8911 (algemeen)
www.ez.nl

Behandeld door
mevr. drs. R.I. SchipperTops
T 070 379 6991
F 070 379 6094
r.i.schipper@minez.nl

Datum 08 DEC 2009

Betreft Adviesaanvraag over het sociaal-economische beleid op middellange termijn

Ons kenmerk
EP/AEP / 9204765

Geachte heer Rinnooy Kan,

Hierbij verzoek ik u, namens het kabinet, om in 2010 advies uit te brengen over het te voeren sociaal-economische kabinetsbeleid op middellange termijn en daarbij in te gaan op vraagstukken die met name relevant zijn voor de komende kabinetsperiode.

In een periode getekend door de financiële crisis en economische neergang, kampt de Nederlandse samenleving met conjuncturele en structurele problemen en uitdagingen. De economie heeft een zware terugval doorgemaakt, die vertraagd doorwerkt op de arbeidsmarkt. De gevolgen zijn ingrijpend: een sterk oplopende werkloosheid, een groot begrotingstekort, een oplopende staatsschuld en druk op de houdbaarheid van de overheidsfinanciën. Zo voorspelt het Centraal Planbureau een economische krimp van $-4\frac{3}{4}$ % in 2009, oplopende werkloosheid tot 8% in 2010, en een EMU-saldo van $-6,2$ % volgend jaar.¹ Het is denkbaar dat het BBP-niveau structureel terugvalt. Dit zou ceteris paribus leiden tot een permanente terugval in belastinginkomsten terwijl de overheidsuitgaven doorgroeien. Daardoor verslechteren de overheidsfinanciën en komt de houdbaarheid ervan verder onder druk.

Het kabinet staat voor de uitdaging om op korte termijn te voorkomen dat de economie verder wegzakt én het lange termijn groeipotentieel te versterken terwijl ingrijpende bezuinigingen en hervormingen onontkoombaar zijn. De ervaring met voorgaande crises leert dat het jaren kan duren om schade aan de schatkist en op de arbeidsmarkt te verhelpen. Tegelijkertijd moet worden doorgewerkt aan de vormgeving van een sterker, slimmer, schoner, solide en solidair Nederland. Zowel om de goede uitgangspositie die Nederland internationaal heeft verder te versterken, als om het fundament te behouden voor een houdbare welvaartsstaat. En ook in antwoord op de doorgaande opgave om strategisch om te gaan met een wereldwijd toenemende schaarste aan energie en grondstoffen, de aantasting van milieu en klimaat, de verdergaande specialisatie naar een kenniseconomie en de opkomst van nieuwe economische grootmachten.

¹ Zie CPB (2009), *Macro Economische Verkenning 2010*, Den Haag. En hfd. 1.2 in *Miljoenennota 2010*.

Tegen deze achtergrond zou het kabinet graag het advies van de Raad vernemen over de cruciale opgaven (1) hoe de overheidsfinanciën structureel te verbeteren en (2) hoe de daarvoor benodigde hervormingen zo vorm te geven dat het duurzame groeivermogen van de Nederlandse economie wordt versterkt. Door rekening te houden met aspecten als milieu en klimaat, inkomensverdeling en intergenerationale effecten kunnen deze opgaven vanuit een breed welvaartsperspectief worden geadresseerd.

De uitdagingen vergen betrokkenheid van de sociale partners, onder erkenning van ieders eigen verantwoordelijkheden. Het kabinet verneemt graag de visie van de Raad op de bijdragen die de sociale partners kunnen leveren aan deze opgaven.

Het kabinet verzoekt de Raad om in ieder geval de volgende thema's, in hun onderlinge samenhang, een centrale plaats te geven in zijn advies:

Overheidsfinanciën

Herstel van overheidsfinanciën is essentieel om de betaalbaarheid en beschikbaarheid van collectieve voorzieningen ook voor toekomstige generaties te kunnen garanderen. Het weer in evenwicht brengen van de overheidsuitgaven en de belastinginkomsten is onvermijdelijk, zeker in het licht van de sterke stijging van de kosten van de vergrijzing de komende decennia. Het kabinet werkt aan een brede hervormingsagenda om de overheidsfinanciën weer gezonder te maken. Eerste maatregelen zijn gericht op de AOW-leeftijd, de zorg en het eigenwoningforfait. Verder zijn brede heroverwegingen gaande van overheidsuitgaven waarbij onder meer de woningmarkt, de arbeidsmarkt, de zorg en het onderwijs worden geanalyseerd.² Bij voldoende economische groei wordt gestart met verbetering van de overheidsfinanciën. De ambities daartoe zijn neergelegd in de Wet Tekortreductie Rijk en Medeoverheden.

De Raad wordt gevraagd om zijn visie op de budgettaire problematiek, zijn visie op hoe de overheidsfinanciën hersteld kunnen worden op een wijze waarbij het economische groeipotentieel versterkt wordt, alsmede om zijn ideeën bij de verschillende terreinen van de genoemde heroverwegingsoperatie.

Arbeidsmarkt

De verwachte werkloosheidstoename gaat gepaard met het risico van hysteresis door afgenomen arbeidsinzet en veroudering van kennis en vaardigheden. Risicogroepen behelzen ouderen en jongeren. Gegeven de structurele demografische trends van vergrijzing en ontgroening doet de vraaguitval op korte termijn niet af aan de doorgaande opgave om het arbeidsaanbod, ook in uren, te vergroten. Dit is noodzakelijk om de collectieve voorzieningen op betaalbare wijze op een kwalitatief hoog niveau te kunnen houden, alsook om antwoord te bieden aan het structurele tekort aan personeel dat zich in de semipublieke sector (zorg, onderwijs) aandient.

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, 32123, nr. 25

Vraag aan de Raad is welke maatregelen met betrekking tot de inrichting en werking van de arbeidsmarkt kunnen bijdragen aan economisch herstel. Hierbij valt mede te denken aan maatregelen die bijdragen aan arbeidsmarktmobiliteit, om verwachte aanpassingen in de economie te faciliteren. Welke verantwoordelijkheden kunnen de sociale partners op zich nemen bij het realiseren van een brede inzetbaarheid van werknemers met het oog op het voorkomen van langdurige inactiviteit? Daarbij vraagt het kabinet expliciet aandacht voor de aansluiting tussen leren, werken en ondernemerschap.³ Verder wordt de Raad gevraagd naar zijn visie op de verwachte structurele krapte op de arbeidsmarkt. Is deze verwachting nog steeds actueel en zo ja, wat betekent dit voor de sociaal-economische instituties en het te voeren sociaal-economisch beleid? Daarbij wordt de Raad verzocht ook in te gaan op de relevantie van de 80% participatiedoelstelling⁴, alsmede op de productieve inzetbaarheid van ouderen in de leeftijdscategorie 57-67 jaar⁵, en ook op de rol die zzp'ers en de zogenaamde atypische contracten kunnen spelen.

Productiviteit, onderwijs, kennis en innovatie

Sterker uit de crisis komen vergt groeiversnelling. Dat wordt bepaald door het vermogen om, gegeven de klappen op de arbeids- en kapitaalmarkt, de efficiëntie van het productieproces te blijven verhogen.⁶ Het niveau van de Nederlandse arbeidsproductiviteit bevindt zich op een relatief hoog niveau vergeleken met het buitenland, maar de groei daarvan benadert het gemiddelde in de EU⁷ terwijl de ambitie is om tot de kopgroep te behoren.⁸ Een goed opgeleide beroepsbevolking, sociale innovatie, marktdynamiek en ondernemerschap dragen daaraan bij. Daarenboven is het investeren in de kennisintensiteit in dienstensector en industrie, ook door aantrekken van buitenlandse R&D-investeringen, van belang. Anders dan de publieke component in de kennisinvesteringsquote, die met 5,7% BBP iets boven het OESO-gemiddelde ligt, zijn uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling in de private sector in Nederland relatief laag.⁹ Nederlandse universiteiten voeren in diverse vakgebieden excellent onderzoek uit, hetgeen cruciaal is voor onze internationale kennispositie en aantrekkingskracht. Hoewel

³ Zie hiervoor ook de motie De Boer c.s., Eerste Kamer, 2009-2010, 32123, nr H. Het kabinet verwijst tevens naar eerdere adviezen hierover, waaronder van de Denktank Leren en Werken, en de kabinetsreactie hierop.

⁴ In zijn reactie op het SER advies "Europa 2020, de nieuwe Lissabon strategie" stelt het kabinet het relevant te vinden om op Europees niveau een of meerdere doelen op het gebied van arbeidsparticipatie te handhaven. Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 21501-20, nr 441.

⁵ Het kabinet zal de Tweede Kamer op korte termijn informeren over de arbeidsmarkt van ouderen (participatie en inzetbaarheid) mede in het licht van de recente verhoging van de AOW leeftijd.

⁶ SER noemt mede de demografische trends van ontgroening en vergrijzing als reden dat versterking van het groeipotentieel met name moet worden gezocht in verhoging van de arbeidsproductiviteit. Zie het SER advies Europa 2020, de nieuwe Lissabon strategie, en kabinetsreactie. Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 21501-20, nr 441

⁷ Bron: CBS. Zie ook "Versnellen arbeidsproductiviteitsgroei in Nederland - Erop of Eronder". Onderzoek in opdracht van het ministerie van Economische Zaken uitgevoerd door McKinsey and Company, april 2007. Sinds 2005 is sprake van een productiviteitsontwikkeling die positief afwijkt van de trend; onbekend is wat de impact van de huidige crisis is op die ontwikkeling. Zie ook "Trendbreuk in Nederlandse productiviteitsontwikkeling", Erken, Spruijt en Westerink. In : ESB, 93(4546), 31 oktober 2008, pp 664-666.

⁸ Doel is een plek in de top-5 van de Global Competitiveness Index zoals geformuleerd in de lange termijn strategie Nederland Ondernemend Innovatieland en de Kennisinvesteringsagenda van het Innovatie Platform, en herbevestigd in de brief "Naar een robuuste kenniseconomie" (Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, 27406 nr 153).

⁹ "Naar een robuuste kenniseconomie", Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, 27406, nr 153.

het internationale bedrijfsleven bovengemiddeld vaak Nederlands wetenschappelijk onderzoek citeert, worden universiteiten door bedrijven in Nederland echter nog niet altijd (h)erkend als belangrijke kennisbron. Effectieve toepassing van de kennisdriehoek van onderzoek, onderwijs en innovatie is van belang, ook om innovatief, maatschappelijke problemen aan te pakken. Open innovatie, waarbij sprake is van netwerken en partnerschappen, is daarbij van groot belang.

Vragen aan de Raad zijn welke maatregelen de groei van de arbeidsproductiviteit kunnen bevorderen en specifiek, hoe het Nederlandse innovatiepotentieel ten volle kan worden benut. Een goed opgeleide beroepsbevolking is essentieel. Hoe kan het menselijke kapitaal, onder meer via scholing, gedurende de loopbaan op peil blijven, en wat is nog nodig om scholieren en studenten te doen excelleren? Hoe beoordeelt de Raad de verhouding tussen publieke en private kennisinvesteringen en wat is benodigd om het bedrijfsleven meer te doen investeren in kennis en innovatie? Hoe kan de interactie verbeteren tussen bedrijfsleven en kennisinfrastructuur? Verhogen van de arbeidsproductiviteit nodigt tevens uit tot het beschouwen van de marktdynamiek in, en aanpassingsvermogen van, de Nederlandse economie. Hoe zien de sociale partners de toekomstige ontwikkeling van de werkgelegenheid en welke randvoorwaarden zijn nodig om die ontwikkeling zo soepel mogelijk te laten verlopen?

Uitdagingen benutten als kansen

Het groeipotentieel versterken vereist strategisch omgaan met structurele trends die kunnen doorwerken op de sectorstructuur van de Nederlandse economie en het relatieve gewicht van de Nederlandse economie in internationaal verband. Te denken valt aan de wereldwijd toenemende schaarste aan energie en grondstoffen, de aantasting van milieu en klimaat, en de opkomst van nieuwe economische grootmachten. Bouwen aan een duurzame, innovatieve kenniseconomie, en investeren in maatschappelijk verantwoord ondernemen biedt het bedrijfsleven kansen om (potentiële) economische sterktes te ontwikkelen en positie op te bouwen in duurzame markten zoals water, voedsel en energie. Hierin kan mede een herstelpad worden gevonden uit het huidige economische dal. Uitbouw van potentiële sterktes vindt plaats in een context van verdergaande internationalisering en verschuivende internationale politieke en economische machtsblokken. Landen als China en India (met een grotere rol voor de overheid in de economie en een eigen vorm van economische diplomatie) worden steeds belangrijker, en de internationale crisis geeft een impuls aan verschuivende relatieve economische gewichten afhankelijk van hoe spoedig landen groeipadherstel en -versterking weten te bereiken.

Het kabinet vraagt de Raad hoe het bedrijfsleven duurzaamheid kan benutten als kans naar een versterkt groeipad, en welke prikkels volgens hem benodigd zijn voor duurzame en innovatieve economische ontwikkeling. Wat vergt de geschetste internationaliseringstrend voor het aanpassingsvermogen van de Nederlandse economie? Wat is nodig voor behoud van een gelijk economisch speelveld voor Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen?

Goed bestuur en normbesef

Voor duurzame economische groei is vertrouwen in het economisch systeem een noodzakelijke voorwaarde. Institutionele arrangementen voor aansturing, verantwoording en toezicht dragen hieraan bij. De effectiviteit van systemen voor intern en extern toezicht vormt onderwerp van discussie, ook in Europese en internationale gremia (G20). Daarbij komt mede aan de orde of in voldoende mate sprake is van moreel en ethisch verantwoord handelen. De effectiviteit van arrangementen die gedrag en prikkels richten op het lange termijn perspectief stoelt immers op intrinsieke motivatie en normbesef.

Het kabinet vraagt de Raad naar zijn visie op de impact van de recente crisis op institutioneel vertrouwen (vertrouwen in organisaties) en de respectieve rollen van bedrijfsleven, nationale overheid en Europese en internationale gremia bij het herstellen van (eventuele) schade daaraan. Hoe kan het bedrijfsleven bijdragen aan behoud c.q. herstel van het –in Nederland van oudsher- hoge niveau van institutioneel en sociaal vertrouwen en sociaal kapitaal? Voorts wordt de Raad gevraagd om reflectie op de wijze waarop bedrijfsleven en overheid de respectieve bevoegdheden inzake intern en extern toezicht uitoefenen. Welke veranderingen daarin kunnen bijdragen aan effectievere sturing op het lange termijn belang, voorkoming van uitwassen in onethisch gedrag en toename van vertrouwen?

Tot slot

In het tweede kwartaal van 2010 worden de uitkomsten verwacht van de werkgroepen die brede keuzes in kaart brengen betreffende ombuigingsmogelijkheden die het mogelijk maken publieke voorzieningen duurzaam te behouden. Het kabinet verzoekt de Raad daarom zijn advies uiterlijk in het najaar uit te brengen.

Hoogachtend,

Maria J.A. van der Hoeven
Minister van Economische Zaken